

Трудове право; право соціального забезпечення

УДК 342.7:316.346

Якуніна Алла Олександрівна

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук
Дніпровський державний технічний університет*

Yakunina Alla

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social,
Psychological and Humanitarian Sciences
Dnipro State Technical University
ORCID: 0009-0000-8170-4902*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ

METHODOLOGICAL GUIDELINES FOR THE ANALYSIS OF SOCIAL INEQUALITY

***Анотація.** Вступ. Дослідження встановлює, що соціальна нерівність є багатоаспектним феноменом, який виражається у нерівномірному розподілі матеріальних, соціальних, політичних та культурних ресурсів серед громадян. Ця проблема обумовлена як економічними чинниками, так і неспроможністю правових інституцій адекватно регулювати суспільні відносини.*

***Мета.** Дослідити формат соціальної нерівності як багатовимірного явища, дослідження механізмів її правового регулювання та розробка науково-обґрунтованих підходів до вдосконалення правових інструментів забезпечення соціальної рівності в Україні.*

Матеріали і методи. Ліберально-правовий підхід ґрунтується на формальній рівності всіх громадян перед законом та визнанні їх природних прав, що мають бути гарантовані державою. Він розглядає соціальну нерівність як наслідок індивідуальних відмінностей у здібностях та мотивації, а основним завданням держави є створення ефективної нормативної бази для забезпечення рівних можливостей та недопущення дискримінації. Соціально-правовий метод наголошує, що формальна рівність не забезпечує фактичної рівності можливостей через соціально-економічні бар'єри. Правове регулювання включає механізми компенсації, такі як соціальні гарантії, квоти та державна підтримка вразливих груп, що сприяє зменшенню нерівності. Структурно-функціональний підхід розглядає соціальну нерівність як закономірний елемент суспільного устрою, що підтримує соціальний порядок і стабільність. З правової точки зору цей метод пояснює нерівність як наслідок диференціації соціальних ролей та закріплення правових статусів у законодавстві та суспільних нормах.

Результати. У ході дослідження виявлено, що соціальна нерівність має багатовимірний характер і проявляється як у правовій площині, так і в соціально-економічному аспекті, що потребує комплексного підходу до її аналізу. Проаналізовано конституційно-правові засади забезпечення соціальної рівності в Україні та оцінено рівень імплементації міжнародних правових стандартів, що дозволило визначити основні проблеми їхньої реалізації. Обґрунтовано необхідність реформування національного законодавства з урахуванням європейських стандартів, а також запропоновано комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення правових механізмів забезпечення соціальної рівності та захисту прав вразливих груп населення.

Перспективи. Подальші дослідження у сфері правового регулювання соціальної нерівності мають бути спрямовані на розробку ефективних

механізмів гармонізації національного законодавства з міжнародними правовими стандартами та оцінку впливу нових законодавчих ініціатив на стан соціальної рівності в Україні. Перспективним є розширення методологічного підходу через залучення міждисциплінарного аналізу, що дозволить поєднати правові, соціологічні та економічні аспекти дослідження. Також важливим напрямом є впровадження інституційних реформ, спрямованих на підвищення ефективності правозастосування та посилення ролі судового контролю у сфері захисту соціальних прав.

Ключові слова: *соціальна нерівність, правове регулювання, конституційні засади рівності, міжнародні правові стандарти, механізми подолання дискримінації, імплементація правових норм.*

Summary. *Introduction. The study establishes that social inequality is a multifaceted phenomenon, which is expressed in the uneven distribution of material, social, political and cultural resources among citizens. This problem is caused by both economic factors and the inability of legal institutions to adequately regulate social relations.*

Purpose. *To investigate the format of social inequality as a multidimensional phenomenon, study the mechanisms of its legal regulation and develop scientifically based approaches to improving legal instruments for ensuring social equality in Ukraine.*

Materials and methods. *The liberal-legal approach is based on the formal equality of all citizens before the law and the recognition of their natural rights, which must be guaranteed by the state. It considers social inequality as a consequence of individual differences in abilities and motivation, and the main task of the state is to create an effective regulatory framework to ensure equal opportunities and prevent discrimination. The socio-legal method emphasizes that formal equality does not ensure actual equality of opportunities due to socio-economic barriers. Therefore, legal regulation should include*

compensation mechanisms, such as social guarantees, quotas and state support for vulnerable groups, which contributes to the reduction of inequality. The structural-functional approach considers social inequality as a natural element of the social structure that supports social order and stability. From a legal point of view, this method explains inequality as a consequence of the differentiation of social roles and the consolidation of legal statuses in legislation and social norms.

Results. The study revealed that social inequality is multidimensional and manifests itself both in the legal plane and in the socioeconomic aspect, which requires a comprehensive approach to its analysis. The constitutional and legal principles of ensuring social equality in Ukraine were analyzed and the level of implementation of international legal standards was assessed, which allowed us to identify the main problems of their implementation. The need for reforming national legislation taking into account European standards is substantiated, and a set of measures aimed at improving legal mechanisms for ensuring social equality and protecting the rights of vulnerable groups of the population is proposed.

Discussion. Further research in the field of legal regulation of social inequality should be aimed at developing effective mechanisms for harmonizing national legislation with international legal standards and assessing the impact of new legislative initiatives on the state of social equality in Ukraine. It is promising to expand the methodological approach through the involvement of interdisciplinary analysis, which will allow combining legal, sociological and economic aspects of the study. Another important direction is the implementation of institutional reforms aimed at increasing the efficiency of law enforcement and strengthening the role of judicial control in the field of protecting social rights.

Key words: *social inequality, legal regulation, constitutional principles of equality, international legal standards, mechanisms for overcoming discrimination, implementation of legal norms.*

Постановка проблеми. Соціальна нерівність є однією з ключових проблем сучасного суспільства, яка впливає на різні сфери життєдіяльності – економічну, соціальну, політичну та правову. Незважаючи на численні дослідження, питання аналізу соціальної нерівності з правової точки зору залишається актуальним, оскільки воно безпосередньо стосується забезпечення соціальної справедливості, рівності прав і можливостей громадян. Значні трансформації, які відбуваються у світі, зокрема глобалізація, цифровізація, міграційні процеси та соціально-економічні кризи, загострюють проблеми нерівності, що потребує нового методологічного підходу до її аналізу. Особливо важливим є дослідження правового аспекту цієї проблеми, оскільки саме правове регулювання є одним з основних механізмів зменшення соціальної нерівності та захисту прав вразливих груп населення.

В Україні актуальність проблеми зростає у зв'язку зі змінами у законодавстві, реформуванням соціальної політики, необхідністю адаптації національних правових норм до європейських стандартів. Недостатня ефективність правових механізмів подолання соціальної нерівності зумовлює необхідність комплексного методологічного аналізу цього явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціальної нерівності та її правового регулювання є предметом широкого кола наукових досліджень як у вітчизняній, так і в зарубіжній правовій доктрині. Значну увагу питанням забезпечення соціальної рівності у конституційному праві приділяють українські вчені-правники, серед яких варто виділити наукові праці Андріїва В., Тімашова В. [1], та Коваленка Р.

[6], які аналізують принцип рівності як основу демократичної правової держави та наголошують на необхідності його практичної реалізації в умовах соціально-економічних трансформацій. У дослідженнях Мелікової О. [8], і Яковенка М. [15], підкреслюється важливість правових механізмів боротьби з дискримінацією, а також розглядається роль Конституційного Суду України у тлумаченні та забезпеченні принципу рівності.

Окремий напрям досліджень представлений відомими науковими працями Бетлій О. [3], Сіленко А. [11], які вивчають соціально-правові аспекти забезпечення рівності в Україні та вплив міжнародних правових стандартів на національне законодавство. Вже у роботах Беньковського С., Зеленого В. [2], та Пунтуса Д. [1] оцінюється ефективність українських законодавчих механізмів боротьби з дискримінацією, а також висвітлюються проблеми їх реалізації на практиці. Отже, аналіз наукових джерел свідчить про значний інтерес дослідників до проблеми соціальної нерівності в правовому аспекті. Однак, незважаючи на численні теоретичні дослідження, залишається потреба у більш комплексному міждисциплінарному підході до вивчення соціальної нерівності та подальшій розробці ефективних правових механізмів її подолання в національному та міжнародному контексті.

Мета статті – дослідити формат соціальної нерівності як багатовимірною явища, дослідження механізмів її правового регулювання та розробка науково-обґрунтованих підходів до вдосконалення правових інструментів забезпечення соціальної рівності в Україні.

Завдання дослідження:

– виявити особливості соціальної нерівності як правової категорії, визначити її основні прояви та чинники, що впливають на рівень соціальної рівності в суспільстві;

– дослідити теоретико-методологічні засади правового аналізу соціальної нерівності, розглянути основні підходи до оцінки її рівня та механізмів подолання;

– обґрунтувати необхідність удосконалення правових механізмів подолання соціальної нерівності в Україні, визначити ключові напрями їхнього реформування та підвищення ефективності правозастосування;

– розробити та запропонувати комплекс правових заходів, спрямованих на вдосконалення нормативно-правового регулювання соціальної рівності.

Матеріали і методи. Аналіз соціальної нерівності в правовому аспекті ґрунтується на різних наукових методах, кожен з яких пропонує власну методологію дослідження цього явища та можливі механізми його регулювання. Одним із найпоширеніших підходів є ліберально-правовий підхід, який базується на ідеї формальної рівності всіх громадян перед законом та визнанні їхніх природних прав, що мають бути гарантовані державою. Саме в межах методу соціальна нерівність розглядається як наслідок індивідуальних особливостей, відмінностей у здібностях, мотивації та рівні докладених зусиль, а основним завданням держави є забезпечення рівних правових можливостей для всіх громадян шляхом створення ефективної нормативної бази, яка унеможливорює дискримінацію та забезпечує справедливий доступ до основних соціальних інститутів.

Інший метод – соціально-правовий, який акцентує увагу на тому, що формальна рівність не завжди призводить до фактичної рівності можливостей, оскільки існують об'єктивні соціально-економічні бар'єри, які заважають певним групам населення повною мірою реалізовувати свої права. З цієї точки зору, правове регулювання повинно не лише формально закріплювати принцип рівності, а й включати механізми компенсаційних заходів, таких як соціальні гарантії, квоти, державна

підтримка вразливих верств населення, що сприяє поступовому вирівнюванню можливостей та зменшенню соціальної нерівності.

Окрему увагу слід приділити структурно-функціональному методу дослідження, який розглядає соціальну нерівність як закономірний елемент суспільного устрою, що виконує певні функції у підтримці соціального порядку та стабільності. З правової точки зору цей метод може бути використаний для пояснення існування нерівності як наслідку диференціації соціальних ролей та правових статусів, що закріплені у законодавстві та суспільних нормах.

Виклад основного матеріалу. У сучасному суспільстві соціальна нерівність є складним і багатовимірним явищем, яке проявляється у нерівному доступі до матеріальних, соціальних, політичних і культурних благ, що обумовлено не лише економічними чи соціальними чинниками, а й правовими аспектами, які формують рамки соціальної взаємодії та закріплюють механізми регулювання суспільних відносин. З правової точки зору, соціальна нерівність визначається як розбіжності у правовому статусі індивідів, їх можливостях щодо реалізації та захисту своїх прав, доступу до правосуддя, освіти, соціального забезпечення та інших суспільно значущих сфер, що визначають рівень соціальної інтеграції та добробуту громадян.

Правова площина соціальної нерівності є надзвичайно важливою для розуміння загальних закономірностей її формування та можливих механізмів її подолання, оскільки саме через правові норми визначається структура соціальних відносин, механізми перерозподілу ресурсів і забезпечення рівності можливостей для всіх членів суспільства. Водночас у багатьох країнах світу, включно з Україною, наявні прогалини у законодавстві, які сприяють збереженню соціальної нерівності, що особливо проявляється у сферах трудового права, соціального забезпечення, доступу до правосуддя та участі у політичному житті. В

цьому контексті правове регулювання є не лише механізмом вирівнювання можливостей, а й фактором, який може сприяти посиленню або закріпленню нерівності, що вимагає ґрунтовного наукового аналізу та розробки ефективних юридичних інструментів, спрямованих на забезпечення соціальної справедливості.

Слід зазначити, що проблема соціальної нерівності в правовій площині проявляється як у внутрішньодержавному, так і в міжнародному аспекті, оскільки міжнародні правові стандарти, зокрема ті, що розроблені ООН, Радою Європи, Європейським Союзом та іншими міжнародними інституціями, встановлюють певні вимоги до правових систем держав щодо забезпечення рівних прав і можливостей для всіх громадян. Однак практика показує, що національні законодавства не завжди повною мірою відповідають цим стандартам, що зумовлює необхідність удосконалення нормативно-правової бази та розробки дієвих механізмів контролю за дотриманням принципу рівності. Таким чином, соціальна нерівність у правовій площині постає як багаторівнева проблема, яка включає як формальне закріплення рівності прав, так і практичні механізми їх реалізації, що вимагає комплексного підходу до її аналізу та розробки відповідних правових інструментів, здатних забезпечити реальну рівність можливостей та доступу до основних суспільних благ [11, с. 137].

Конституція України, як основний закон держави, закріплює фундаментальні принципи рівності громадян перед законом, недискримінації та соціальної справедливості, які є основою правових механізмів регулювання соціальної нерівності та формування відповідної державної політики у цій сфері. Одним із ключових положень Конституції України, що визначає правові засади забезпечення соціальної рівності, є стаття 24, яка проголошує рівність всіх громадян перед законом незалежно від їхніх расових, етнічних, статевих, мовних чи інших характеристик, що свідчить про формальне закріплення принципу рівності у вітчизняній

правовій системі. Окрім того, стаття 46 гарантує громадянам право на соціальний захист, включаючи забезпечення у випадку безробіття, втрати працездатності та інших соціально вразливих ситуацій, що є важливим механізмом подолання економічної нерівності. Важливе значення для формування соціальної рівності має також стаття 53, яка закріплює право громадян на безоплатну освіту, що сприяє вирівнюванню можливостей у доступі до знань та підвищенню рівня соціальної мобільності в суспільстві [7].

Водночас слід зауважити, що формальне закріплення принципу рівності в Конституції не завжди забезпечує його фактичну реалізацію на практиці, оскільки існує низка факторів, які ускладнюють його імплементацію, зокрема соціально-економічні диспропорції, недостатня ефективність державних програм соціального захисту та низький рівень правосвідомості громадян щодо своїх конституційних прав. Одним із засадничих міжнародних документів, що впливає на національне законодавство України, є Європейська соціальна хартія (переглянута, 1996 р.), яка передбачає широкий спектр соціальних прав, включаючи право на гідну оплату праці, соціальне забезпечення, житло та захист у разі безробіття, що є важливим чинником для розробки та вдосконалення внутрішніх правових механізмів забезпечення соціальної рівності. Україна, як член Ради Європи та асоційований партнер Європейського Союзу, зобов'язана дотримуватися положень цих міжнародних актів та адаптувати своє законодавство відповідно до їхніх норм [13, с. 82-83].

Разом із тим слід зазначити, що імплементація міжнародних стандартів у національне законодавство України відбувається поступово, і, незважаючи на значний прогрес у сфері правового регулювання соціальної рівності, існують певні проблеми, пов'язані з ефективністю механізмів реалізації міжнародних норм у вітчизняній правовій системі, що зумовлює

необхідність подальшого вдосконалення правових процедур та зміцнення державних інституцій, відповідальних за їхнє виконання.

Українське законодавство містить низку нормативно-правових актів, спрямованих на боротьбу із соціальною нерівністю, які охоплюють різні аспекти правового регулювання, включаючи трудові відносини, соціальний захист, освіту та боротьбу з дискримінацією. Одним із найважливіших законодавчих актів у цій сфері є Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», який встановлює правові механізми боротьби з дискримінацією у всіх сферах суспільного життя та визначає основні принципи забезпечення рівності прав громадян [3].

Системне значення має також Кодекс законів «Про працю України», який регламентує правові засади трудових відносин, зокрема гарантії рівної оплати праці, заборону дискримінації за статтю, віком, національністю чи іншими ознаками, а також права на соціальний захист у випадку безробіття або втрати працездатності [1]. У сфері соціального захисту слід відзначити Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», що визначає базові принципи надання соціальної допомоги та підтримки найбільш уразливих категорій населення [9].

Незважаючи на наявність достатньо розгалуженої законодавчої бази, ефективність її реалізації залишається однією з головних проблем у сфері подолання соціальної нерівності, оскільки значна частина положень носить декларативний характер, а реальні механізми їхнього впровадження потребують суттєвого доопрацювання, що зумовлює необхідність удосконалення законодавчих процедур, зміцнення інституційної спроможності органів державної влади та підвищення рівня правової обізнаності громадян щодо своїх соціальних прав.

Аналіз соціальної нерівності в правовому аспекті є складним і багатовимірним процесом, який передбачає дослідження не лише законодавчих норм, що регулюють питання рівності громадян, а й ефективності їхнього застосування в реальних соціально-економічних умовах, а також впливу різних правових механізмів на рівень соціальної справедливості та доступність основних суспільних благ для всіх верств населення. У зв'язку з цим у вітчизняній юридичній науці сформувалося кілька методологічних підходів, що використовуються для аналізу соціальної нерівності та вироблення правових механізмів її подолання [6].

Одним із найпоширеніших підходів у дослідженні соціальної нерівності є нормативно-правовий підхід, який передбачає аналіз законодавчих актів, міжнародних правових документів, судової практики та інших нормативних джерел, що регулюють питання соціальної рівності. Цей підхід дозволяє оцінити формальне закріплення принципу рівності в правовій системі України, проте він має певні обмеження, оскільки не враховує соціальні, економічні та політичні фактори, що впливають на реальну ефективність правових механізмів боротьби із соціальною нерівністю [13, с. 469].

Іншим підходом визначаємо соціально-правовий підхід, який зосереджується на аналізі взаємозв'язку між правовими нормами та фактичним станом соціальної рівності в суспільстві. У межах цього підходу вивчається вплив законодавства на соціальну мобільність громадян, доступ до правосуддя, можливість реалізації соціальних гарантій та рівень соціального захисту. Використання цього підходу дозволяє оцінити не лише юридичні аспекти регулювання соціальної рівності, а й виявити основні проблеми, що перешкоджають ефективній імплементації правових норм у соціальну практику.

Значне поширення у дослідженні соціальної нерівності отримав також інституційно-правовий підхід, що передбачає аналіз ролі державних

і недержавних інституцій у подоланні соціальної нерівності, ефективності механізмів правозастосування та діяльності органів державної влади щодо забезпечення рівності прав громадян. Особливе значення в межах цього підходу надається діяльності Конституційного Суду України, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, судової системи, профспілок, правозахисних організацій та міжнародних інституцій, що впливають на забезпечення соціальної рівності в країні [2, 10].

Окрім зазначених підходів, у сучасній науковій дискусії набуває популярності критично-правовий підхід, який розглядає соціальну нерівність як результат системних дисбалансів у правовій системі та пропонує радикальні заходи щодо її подолання, зокрема через трансформацію існуючих правових інститутів, зміну механізмів правозастосування та посилення державного контролю за дотриманням принципів соціальної справедливості (табл. 1) [4, с. 151].

Таблиця 1

**Методологічні підходи до правового аналізу соціальної нерівності:
принципи, вплив та перспективи застосування в Україні**

Метод аналізу	Принцип дії	Вплив на дослідження соціальної нерівності	Оцінка статусу правового розвитку	Практика використання в Україні
Нормативно-правовий підхід	Аналіз нормативно-правових актів, міжнародних документів та судової практики.	Визначає рівень відповідності законодавства принципу рівності, але не враховує практичні аспекти.	Формально закріплений, але потребує вдосконалення механізмів імплементації.	Широко використовується в юридичній доктрині та судовій практиці.
Соціально-правовий підхід	Дослідження взаємозв'язку між правовими нормами та фактичним станом соціальної рівності.	Дозволяє оцінити ефективність соціальних гарантій та правових норм у реальних умовах.	Впроваджується, проте має обмежену ефективність у реальному правозастосуванні.	Застосовується в аналізі ефективності соціальних програм та правозахисних ініціатив.
Інституційно-правовий підхід	Оцінка ролі державних і недержавних	Допомагає визначити роль державних органів у забезпеченні рівності	Фрагментарний розвиток, залежить від політичної волі	Обмежено використовується в оцінці державної

	інституцій у забезпеченні соціальної рівності.	прав.	та інституційної спроможності.	політики щодо соціальної рівності.
Критично-правовий підхід	Аналіз системних дисбалансів у правовій системі та пропозиції радикальних змін.	Розкриває проблеми закріплення нерівності в правовій системі та шляхи її усунення.	Залишається дискусійним, пропозиції щодо змін не завжди реалізуються на практиці.	Підтримується окремими науковцями, але не є основним підходом у законодавчих змінах.
Компаративний підхід	Порівняння правових механізмів боротьби з соціальною нерівністю в різних країнах.	Сприяє адаптації найкращих міжнародних практик до національного законодавства.	Актуальний для інтеграції міжнародного досвіду в національне правове поле.	Використовується для оцінки правових реформ та інтеграції міжнародних норм.
Міждисциплінарний підхід	Поєднання юридичних, соціологічних та економічних методів для комплексного аналізу.	Забезпечує комплексне бачення проблеми соціальної нерівності через аналіз різних аспектів.	Потребує розширення в юридичних дослідженнях та наукових підходах.	Перспективний напрям, що може покращити якість правових досліджень.

Джерело: авторська розробка

Оскільки проблема соціальної нерівності має глобальний характер, її дослідження неможливе без врахування міжнародного досвіду та аналізу ефективності різних правових моделей, що застосовуються в інших країнах, для забезпечення рівних прав і можливостей громадян. У цьому контексті значну роль відіграє компаративний метод, який дозволяє порівнювати законодавчі підходи до подолання соціальної нерівності в різних країнах, аналізувати їхню ефективність та адаптувати найбільш успішні правові механізми до національного законодавства України.

Зокрема, компаративний аналіз показує, що в країнах Західної Європи, таких як Німеччина, Франція та Швеція, правове регулювання соціальної рівності базується на активному втручанні держави у соціально-економічні процеси, запровадженні прогресивного оподаткування, широких програмах соціального забезпечення та

забезпеченні ефективного механізму контролю за дотриманням принципу рівності. Водночас у США правове регулювання соціальної рівності має більш ліберальний характер, акцентуючи увагу на ринкових механізмах регулювання соціальних відносин та наданні індивідам можливостей для соціальної мобільності без жорсткого державного втручання [11].

Для України визначальним є досвід країн Центральної та Східної Європи, які, подібно до України, пройшли через складні трансформаційні процеси та змушені були адаптувати свої правові системи до європейських стандартів у сфері соціальної рівності. Наприклад, у Польщі, Чехії та Литві запроваджено ефективні механізми правового контролю за дотриманням принципу рівності, активно використовуються інструменти соціального діалогу, а національні законодавства адаптовані до стандартів Європейського Союзу, що дозволило суттєво знизити рівень соціальної нерівності в цих країнах. Таким чином, використання компаративного аналізу дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони різних правових моделей, виявити ефективні механізми регулювання соціальної рівності та розробити пропозиції щодо їхньої адаптації в Україні з урахуванням національних соціально-економічних умов [8]. З огляду на складність і багатовимірність проблеми соціальної нерівності, вдосконалення методології її правового аналізу в Україні повинно базуватися на інтеграції різних підходів, що дозволить отримати всебічне уявлення про механізми її регулювання та розробити ефективні правові інструменти для її подолання.

Одним із перспективних напрямів удосконалення є розширення емпіричних досліджень, що передбачають аналіз не лише законодавчої бази, а й реальної судової практики, статистичних даних про соціальну нерівність, діяльності державних органів та правозахисних інституцій, що дозволить об'єктивно оцінити ефективність чинних правових механізмів. Другим важливим аспектом є посилення міждисциплінарного підходу, що

передбачає залучення соціологічних, економічних, політичних та правових методів аналізу для комплексного дослідження соціальної нерівності, що дозволить отримати більш точну картину її причин та наслідків.

Крім того, необхідно активізувати гармонізацію українського законодавства із міжнародними стандартами, що включає адаптацію національних правових норм до положень Європейської соціальної хартії, директив ЄС та інших міжнародних актів, що встановлюють високі стандарти забезпечення соціальної рівності. Таким чином, вдосконалення методології правового аналізу соціальної нерівності в Україні вимагає комплексного підходу, що враховує національні особливості, міжнародний досвід та інноваційні методи дослідження для створення ефективної системи правового регулювання соціальної рівності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В ході дослідження встановлено, що соціальна нерівність є складним багатоаспектним явищем, що охоплює не тільки економічні та соціальні фактори, а й істотно залежне від правових механізмів регулювання суспільних відносин. Було вивчено правову природу соціальної нерівності, яка включає як формальне закріплення рівноправності громадян у нормативно-правових актах, так і практичні механізми його реалізації через державну соціальну політику, доступ до правосуддя, освіти, соціального забезпечення та інших ключових сфер суспільного життя. Було проаналізовано основні правові механізми регулювання соціальної нерівності, серед яких конституційно-правові засади рівноправності всіх громадян України, міжнародні стандарти, що визначають ключові засади та механізми забезпечення соціальної справедливості, а також чинне законодавство України, що містить норми, спрямовані на подолання соціальних диспропорцій.

Встановлено, що формальне закріплення принципу рівності у правовій системі України не завжди забезпечує його ефективну реалізацію через структурні перешкоди, такі як недостатня результативність державних програм соціального захисту, низький рівень правосвідомості громадян, нерівний доступ до правосуддя та соціальних благ. З урахуванням цього розроблено методологічні підходи до аналізу соціальної нерівності з правової точки зору, що ґрунтуються на застосуванні нормативно-правового, соціально-правового, інституційно-правового, критично-правового, порівняльного та міждисциплінарного підходів. На основі проведеного дослідження запропоновано комплексні заходи щодо вдосконалення правових механізмів подолання соціальної нерівності в Україні, що включають: підвищення ефективності впровадження міжнародних стандартів у національне законодавство, розширення практики застосування соціально-правового підходу при розробці державної політики, посилення механізмів судового та інституційного захисту прав уразливих груп населення, а також активізацію та вдосконалення механізмів судового та інституційного захисту прав уразливих груп населення.

Література

1. Андрійів В. В., Тімашов В. О. Державні соціальні стандарти та нормативи в системі соціального захисту. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 296–300. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.51>.

2. Беньковський С. Ю., Зелений В. І. Соціально-правові засади стратегії розвитку держави в умовах повномасштабної агресії РФ проти України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 136–145. <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.1.32>.

3. Бетлій О. Соціальна політика в Україні у воєнний час: 2022-2023 роки. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. За ред. Мовчан В. Київ, липень 2023. 27 с.

4. Галузінський Н. О. Критерії класифікації санкцій у праві соціального забезпечення. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 147–153. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.20>.

5. Димова О. В. Модернізація українського суспільства в контексті теорії справедливості Джона Ролза. *Політикус*. 2020. № 3. С. 19–23. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-3.3>

6. Коваленко Р. І. Проблеми правового регулювання соціальної безпеки в контексті національної безпеки України. *Держава та регіони*. 2024. № 1. С. 136–142. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.2.23>.

7. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 10.02.2025).

8. Мелікова О. П. Співвідношення взаємодії індивідууму та держави в контексті теорії справедливості. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2024. Т.7, № 2. DOI: 10.15421/342442.

9. «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 10.02.2025).

10. Пунтус Д. А. Соціальне забезпечення як право людини та обов'язок держави. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 2. С. 136–145. <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.2.22>.

11. Сіленко А. Соціальна держава проти пандемії COVID-19: зарубіжний досвід та Україна. *Вісник Львівського університету. Серія*

філософсько-політологічні студії. 2024. Вип. 53. С. 189–198.
<https://doi.org/10.30970/PPS.2024.53.22>.

12. Тимошенко В. І. Несправедливість і бідність як загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 82, ч. 1. С. 135–140. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.19>.

13. Чанишева Г. І. Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 80–85.

14. Чубка О., Скоропад І., Путицький А. Концептуалізація підходів до тлумачення дефініції «нерівність», її видів, проявів та причин виникнення. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2022. № 5(46). С. 463–476. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.46.2022.3910>.

15. Яковенко М. Справедливість як елемент права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2019. № 22. С. 123–129. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/47629> (дата звернення: 10.02.2025).

References

1. Andriiv, V. V., Timashov, V. O. (2024). Derzhavni sotsial'ni standarty ta normatyvy v systemi sotsial'noho zakhystu [State social standards and norms in the social protection system]. *Analychno-porivnial'ne pravoznavstvo*, 2, 296–300. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.51> [in Ukrainian].

2. Benkovskiy, S. Yu., Zeleniy, V. I. (2024). Sotsial'no-pravovi zasady stratehii rozvytku derzhavy v umovakh povnomasshtabnoyi ahresii RF proty Ukrayiny [Social and legal principles of state development strategy under the conditions of full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine].

Pivdenoukrayins'kyi pravnychy chasopys, 1, 136–145.
<https://doi.org/10.32850/sulj.2024.1.32> [in Ukrainian].

3. Betliy, O. (2023). Sotsial'na polityka v Ukrayini u voyenyi chas: 2022–2023 roky [Social policy in Ukraine during wartime: 2022–2023]. *Instytut ekonomichnykh doslidzhen' ta politychnykh konsul'tatsiy*. Edited by Movchan, V. Kyiv, July 2023. 27 p. [in Ukrainian].

4. Haluzynskyi, N. O. (2024). Kryterii klasyfikatsii sanktsiy u pravi sotsial'noho zabezpechennia [Criteria for classification of sanctions in social security law]. *Pravo i suspil'stvo*, 4, 147–153. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.20> [in Ukrainian].

5. Dymova, O. V. (2020). Modernizatsiya ukrayins'koho suspil'stva v konteksti teorii spravedlyvosti Dzhona Rolza [Modernization of Ukrainian society in the context of John Rawls' theory of justice]. *Politykus*, 3, 19–23. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-3.3> [in Ukrainian].

6. Kovalenko, R. I. (2024). Problemy pravovoho rehulyuvannya sotsial'noyi bezpeky v konteksti natsional'noyi bezpeky Ukrayiny [Problems of legal regulation of social security in the context of Ukraine's national security]. *Derzhava ta rehiony*, 1, 136–142. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.2.23> [in Ukrainian].

7. Konstytutsiya Ukrayiny [Constitution of Ukraine]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>. [in Ukrainian].

8. Melikova, O. P. (2024). Spivvidnoshennya vzayemodiyi indyviduuma ta derzhavy v konteksti teorii spravedlyvosti [Correlation of individual-state interaction in the context of the theory of justice]. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, 7(2). DOI: 10.15421/342442 [in Ukrainian].

9. Pro derzhavni sotsial'ni standarty ta derzhavni sotsial'ni harantiyi [On state social standards and state social guarantees]. (2000). Law of Ukraine No.

2017-III of October 5, 2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> [in Ukrainian].

10. Puntus, D. A. (2024). Sotsial'ne zabezpechennya yak pravo lyudyny ta obov'yazok derzhavy [Social security as a human right and a duty of the state]. *Pivdennoukrayins'kyi pravnychyy chasopys*, 2, 136–145. <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.2.22> [in Ukrainian].

11. Silenko, A. (2024). Sotsial'na derzhava proty pandemiyi COVID-19: zarubizhnyy dosvid ta Ukrayina [The social state against the COVID-19 pandemic: foreign experience and Ukraine]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya filosof's'ko-politychni studiyi*, 53, 189–198. <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.53.22> [in Ukrainian].

12. Tymoshenko, V. I. (2024). Nespravedlyvist' i bidnist' yak zahroza natsional'niy bezpetsi Ukrayiny [Injustice and poverty as a threat to Ukraine's national security]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya "Pravo"*, 82(1), 135–140. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.19> [in Ukrainian].

13. Chanysheva, H. I. (2020). Sotsial'na polityka: ponyattya, tsili ta pravove zabezpechennya [Social policy: concepts, goals, and legal provision]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 11, 80–85 [in Ukrainian].

14. Chubka, O., Skoropad, I., Putytskyi, A. (2022). Kontseptualizatsiya pidkhodiv do tлумachennya definitysi "nerivnist'", yiyi vydiv, proyaviv ta prychnyn vynyknennya [Conceptualization of approaches to defining "inequality," its types, manifestations, and causes]. *Finansovo-kredytna diyal'nist': problemy teorii i praktyky*, 5(46), 463–476. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.46.2022.3910> [in Ukrainian].

15. Yakovlenko, M. (2019). Spravedlyvist' yak element prava [Justice as an element of law]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*. Seriya: *Yurydychni nauky*, 22, 123–129. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/47629> [in Ukrainian].